Нови стил и употреба „меке моћи“

Пише: Драган Бисенић
субота, 24 октобар 2009 14:17

Југоисточна Европа и Балкан поново су у видокругу великих сила. Руски председник Димитриј Медведев боравио је у оквиру веома интензивног програма у Србији, док је амерички потпредседник Џозеф Бајден, који је у мају био у Београду, ових дана обилазио земље Централне и Источне Европе, објашњавајући нови приступ Вашингтона Москви. Доласком председника Дмитрија Медведева, Русија је начинила дуги политички корак на Балкану којим прати своје економске и енергетске пројекте. Управо ти планови налазе се у језгру руске регионалне политике која је могла да се наслути приликом посете руског председника Дмитрија Медведева Србији. Први пројекат, „Јужни ток“ био је озваничен већ пре неколико година. Његова регионална и европска димензија била је очигледна. Друга регионална идеја своју промоцију доживела је управо ове недеље у Београду – отварање заједничког српско-руског регионалног „хуманитарног центра“ у Нишу, а чији су главни субјекти руско Министарство за ванредне ситуације и српско министарство спољних послова. Не би било претерано рећи да се иза свега што је дошло са руском председником, помаљају обриси руске регионалне политике која има своје економске, политичке и безбедносне идеје која би требало да доведе до комплексније структуре регионалне међузависности, а у којој би се нашла мрежа гасовода, економских интереса и културних наклоности.

Према представљеном редоследу приоритета и према нагласцима на сваком од њих, очигледно је да је руска спољна политика променила свој стил. Нагласак је на употреби „меке“, а не „ тврде моћи“, која се деценијама, идентификовало с политиком Москве. Сада Русија говори о „економској помоћи“, „инфраструктури“, „хуманитарној помоћи“ и „културној сарадњи“. Руски председник је то и потврдио рекавши да ће „стратешко партнерство бити засновано на економској сарадњи“. На тај начин, али и предлогом да се придружи новом концепту европске безбедности, руски председник је оснажио српске амбиције да се нађе у Европској унији. Уместо да се препусти такмичарској реторици, руски председник је, говорећи у Београду три пута, наступио вокабуларом кооперативности и отворености. Кредит од милијарду долара који је донео са собом, заправо је нека врста „геста добре воље“ који прати куповину НИС-а и више је настао у Москви него у Београду.

У овом тренутку не постоји регионални лидер на Балкану. Амерички потпредседник Бајден нагласио је у Београд да регион не може да успе без „контруктивне и водеће улоге Србије“. Руски званичници су понудили Србији да буде енергетски чвор Балкана и региона. Из стања ствари, јасно је да су САД на Балкану водећа сила, али у повлачењу и препуштању својих позиција Европској унији. Наглашавајући европску улогу, руски председник је стао на страну Европе, додајући да је јачање односа Србије и Русије није само у обостраном интересу, него и у интересу региона и Европе у целини.

Док је руски председник био у Београду, његов недавни гост, амерички потпредседник Џозеф Бајден био је у некој врсти „комплементарне посете“ државама Централне Европе објашњавајући политику „ресетовања“ односа Вашингтона са Москвом (што је, иначе, исти термин који је употребљен и у опису новог америчког приступа према Србији) и даље планове после одустајања од инсталирања антиракетног штита. Пентагон је већ раније најавио да је спреман да више уложи у војну инфраструктуру суседа Србије, Румунију и Бугарску. Овога пута поставио је платформу на другачијој основи, наглашавајући одговорност држава Централне Европе за властиту безбедност. „Више се не поставља питање шта можемо да учинимо за Централну Европу, него шта можемо да учинимо са Централном Европом“, поручио је Бајден.

Истинска иновација јесте потписивање споразума о отварању заједничког руско – српског „хуманитарног центра“ у Нишу. Носиоци овог споразума били су руски министар за ванредне ситуације Сергеј Шојгу и министар унутрашњих послова Ивица Дачић. Дачић је објаснио да је овде реч о „хуманитарним активностима“ и да је то „апсолутно невојни облик сарадње, заснован на цивилној компоненти“. Посебне аспекте овом центру даје чињеница да је америчка база „Бондстил“ удаљена свега педесетак километара од ове локације на којој ће се градити руско, па макар и хуманитарно присуство у региону. Они који пребрзо закључују, већ су то представили као руску војну базу, заборављајући да се Русија повукла са Косова где је сасвим легално имала своје праве војне базе.

Пред долазак у Београд, руски министар је најавио да ће се разговарати и на ову тему. Он је управо у „Данасу“ рекао да ће теме бити енергетика, „а у првом реду, контрола реализације споразума о нафти и гасу, транспорт, пољопривреда, туризам, сарадња у области предупређивања и отклањања ванредних ситуација, ванредне хуманитарне помоћи, у војној области, али и на регионалном нивоу.“ Детаљи и прецизнији аспекти овог споразума, па ни сам тачан назив „хуманитарног центра“ још не постоје, пошто ће о њима да се разговара „наредних годину дана“, док ће правни статус центра бити регулисан посебним уговором који би био припремљен до следеће седнице међувладиног комитета која ће бити одржана у првој половини следеће године.

Објашњавајући зашто је изабран Ниш, министар унутрашњих послова Ивица Дачић навео је три разлога: добар географски положај, одговарајућу инфраструктуру и постојање међународни аеродром што би омогућило да тај центар буде „логистичка база за читав регион“. Другим земљама, попут Грчке, Македоније, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Бугарске и Румуније биће, како је најављено, такође понуђено да учествују у раду овог центра.

Тешко је отети се утиску да су „хуманитарни центар“ и траса „Јужног тока“ повезани, не само због тога што су Шојгу и Дачић копредседници Међувладиног комитета, него што има основа да изградња трасе гасовода буде праћена овом врстом логистичке подршке. „Јужни ток“ ће се на северу ослањати на складиште гаса Банатски Двор, а на југу, чини се, на овај хуманитарни центар.

Председник Русије је образложио потребу за новим системом безбедности позивајући се на наслеђе Другог светског рата, стављајући до знања које су то историјске основе на којима би Русија желела да гради своје односе са Србијом.

Везу између догађаја у Другом светском рату и скорашњих догађаја на Балкану, председник Русије истакао је рекавши да им је заједничка поука о „недељивој безбедности“.

Нови европски безбедносни концепт, а који је руски председник Дмитриј Медведев понудио јуче и у Београду, у суштини је предлог по коме ниједна држава или организација попут НАТО-а не би требало да има искључиво право да одржава мир и стабилност у Европи и шире. Руски предлог се састоји се из четири основна дела.

Потрага Русије за својом новом улогом у безбедности кренула је од тога да су “атлантицизам” као и цела геополитичка подела на “запад” и “исток” били само технички термини који су добро служили током хладног рата, али да су његовим окончањем, они застарели и да би требало тражити нове и савременије моделе безбедности. Руски председник је предложио да би на самиту “на највишем нивоу” требало да се сретну представници свих европских земаља, САД, Русије и регионалних безбедносних организација: НАТО, ЕУ, ОЕБС и Савеза независних држава.

Дмитриј Медведев је лансирао концепт “нове европске архитектуре безбедности” у јуну прошле године у Берлину. Од тада, он је више пута говорио о њој, допуњавајући је и разјашњавајући. Тако је о њој говорио у Евијану у октобру 2008. Док је тадашња реторика била веома тврда „анти НАТО“, великим делом и због тадашњег сукоба у Грузији, каснији наступи били су далеко блажи. У априлу ове године Медведев је говорио у Хелсинкију и истог месеца у Лондону. Обраћајући се студентима Лондонске школе економије, Медведев је променио реторику, па је рекао да је НАТО „најјача војна –

политичка организација у свету“ која има „заслужено место“ у сваком европском или глобалном систему безбедности. Током конференције ОЕБС-а одржаној на Крфу у јуну ове године такође се разговарало о овој руској иницијативи, а последња прилика на којој је руски председник елаборирао ову идеју било је овогодишње септембарско заседање Генералне скупштине УН.

Русија је фрустрирана понашањем међународних организација у којима је члан, тврде руски аналитичари. Оне, попут ОЕБС-а и Савета Европе, посматрајући изборе, људска права, слободу говора, делују на начин који Русија сматра мешањем у унутрашње ствари. Све то је праћено ширењем НАТО-а на исток, размештањем новог оружја, што, према мишљењу Москве, представља покушаје јачања властите безбедности на рачун Русије и других држава. До ових иницијатива, које су по свом тону веома помирљиве и кооперативне, дошло је баш у време када су односи Русије са НАТО и ОЕБС-ом били веома затегнути.

Посебно је то било важно у време када је НАТО најављивао инсталирање “антибалистичког штита” у Пољској и Чешкој. Оцењујући домете ове иницијативе, члан председништва руског Савета за спољну политику и безбедност Владимир Ришков изразио је сумњу да ли ће ова идеја наићи на довољно подршке “због бројних разлога”, а основни је да велики број земаља не дели мишљење о неадекватности постојећег система и да сматра како он потпуно задовољава већину европских земаља. Први људи ЕУ у својим реакцијама позвали су на ефикасније коришћење постојећих механизама. Рижков запажа да нема много смисла стварати нове организације, када се ни у постојећим не поштују међусобне обавезе и нарушавају границе других држава како је то у случају Косова, Абхазије и Јужне Осетије, а да земље које су погођене, сигурно не би пристале да потпишу нови споразум без ревизије одлука о признању Косова (Србија), Јужне Осетије (Грузија) и других сличних случајева. Уколико су блокиране организације попут Савета безбедности, ОЕБС-а или ЕУ, онда би на исти начин могла да буде блокирана и свака друга организација. Оно што је корисно, “разјашњавање позиција свих страна, у њиховом разматрању практичне политике и побољшавању постојећих организација и облика сарадње као и сарадњи организација које никада раније нису сарађивале. “Дијалог Русије и Европске уније може да има главну улогу у овом процесу”, закључује Рижков.

Простор за нове идеје створен је недавно, америчком одлуком да одустане од ових планова. Руском председнику то је дало основа да у Скупштини Србије каже да се америчка страна сада много спремнија за сарадњу, најављујући да су између Русије и САД могући и други договори који ће имати значаја за све друге земље. Српска страна је дала потврдан одговор о жељи да се учествује у овом „безбедносном дијалогу“

Посматрачи указују да ова идеја може да буде допуна или замена тренутном стању руско – америчких односа, у зависности у којој су они фази. Они полазе од тога да је „руско стратешко размишљање традиционално американоцентрично“. Европској унији можда припада половина руске спољнотрговинске размене као и већина страних инвестиција, а највиши државни руководиоци радо говоре о заједничкој европској цивилизацији. За руско вођство, међутим, Америка је главна ствар јер је то далеко најснажнија земља у свету, чак и када је њен ауторитет увелико оспорен у последње две деценије. Отвореним језиком речено, моћ у руском размишљању има већу улогу од географске блискости, економских веза и културних афинитета. То значи да је еволуција предлога о новој безбедоносној архитектури у великој мери талац руско – америчких односа.

Уколико се односи Вашингтона и Москве буду погоршавали, идеја о новој европској безбедности, несумњиво, добиће нов подстицај. Али сада ствари стоје другачије пошто Москва и Вашингтон налазе нове теме за споразумевање и нови руски стил у великој мери темељи се на попуштању те затегнутости.

(Краћа верзија овог текста објављена је у листу *Данас* од 24. октобра 2009)